

ЯБЛУНЯ

Плоди одного дерева

*Присвячується молодим донеччанам і харків'янам,
зокрема тим, хто будуть молоді вічно*

«Яблуня: плоди одного дерева»

Робота над створенням збірки проведена учасниками діалогу «Донецьк-Харків»
2020-21 молодіжної ініціативи «Мирні міста».

Політичні позиції авторів оповідань, виражені у збірнику, не підтримуються
молодіжною ініціативою «Мирні міста».

У разі виникнення запитань, пропозицій чи критики щодо збірки, читач має
можливість зв'язатися з колективом редакторів та окремими авторами поштою

anthology.youth@gmail.com

© 2021, 2023 Молодіжна ініціатива «Мирні міста»

Для відтворення всієї або частини даної публікації необхідна письмова згода колегії
редакторів і посилання на джерело

Опубліковано у 2023.

Перше видання опубліковано у 2021. Друге у 2023.

Зміст

Передмова.....	4
Під моїми небесами	5
Ну і люди!.....	9
Моя перевірка на міцність	14
Шкільні дні	18
Запах забутих доріг.....	22
Залізний птах	27
Погляд юнака на війну.....	33
Поряд із лінією фронту	36
Донецьк – наша біль та надія.....	42
Війна на Донбасі.....	45

Передмова

Збірка під назвою «Яблуня: плоди одного дерева» присвячена розповідям донецької та харківської молоді про війну. Десять коротких розповідей молодих людей по різній бік лінії розмежування надають змогу читачам побачити збройний конфлікт з нової перспективи. Особисті автобіографічні епізоди розповідей не залишають байдужим. Війна очима юних людей не уявляє собою щось необхідне чи привабливе. Скоріш навпаки, збірка демонструє жахіття війни та деструктивність її наслідків крізь призму особистого досвіду молоді. Визнання проблеми – перший крок до її вирішення.

«Яблуня: плоди одного дерева» - ця назва обрана не випадково: плодами спільного дерева є ми – молодь, розділена війною. В народі кажуть, що яблука від яблуні недалеко падають. Наскільки ж велика відстань між ними у нашому випадку? Відповідь на це питання кожному читачу належить дати насамперед собі.

Ми вдячні колективу авторів з Донецька та Харкова, що добровільно поділились власними глибокими переживаннями минулого з читачами. Досвід створення цієї збірки приніс чимало користі й самим редакторам, які також знаходяться по різні боки сірої зони. У процесі роботи був встановлений щирий діалог, зруйновані стереотипи. Колегія редакторів вірить у силу правдивого слова і те, що воно не мине безслідно. Сміємо сподіватись, що чим більше подібних текстів будуть представлені широкій громадськості, тим скоріше війна буде завершена.

На сторінках збірки ви не зустрінете ні політичної агітації, ні пропаганди, лише особистий досвід молодих людей. Бажаємо читачам понад усе розкрити для себе людину по той бік лінії розмежування. Хай цей новий досвід, перспектива стане ще одним кроком на шляху до примирення. Визнання того, що ми плоди одного дерева є підставою для мирного життя на рідній землі.

Травень 2021, г. Донецьк і Харків

Агарков М.В., Оверчук О.С. та інші

Під моїми небесами

Чи повітали ви коли- небудь, що небо різне в кожному місті?

Скептики скажуть, що справа в хімічному складі повітря, проте, на мою думку, воно – відображення того, що відбувається під ним. Коли звучала полька дитинства, небо було рожевим, коли у вальсі закружляла юність – кришталево-голубим, а коли прийшла війна – всі фарби неначе змарніли.

То була весна 2014-го. Як ми й очікували, з приходом тепла вулиці заповнювались квітучими деревами і м'які сонячні промені ніби розчинялися в повітрі, залишаючи після себе аромат молодості та надії. Проте ми ніяк не очікували, що це буде наша остання весна вдома. Переживши складну зиму, повну страху та горя, ми раділи, що тривога в столиці почала вщухати, а прагнення до честі та справедливості брало гору.

Мені 16 і я ліцеїстка. Скоро випускний. А за ним, як я вважала, підуть роки університетського життя за межами дому, здійснення найсолодших мрій та радісні приїзди додому на канікули. В 16 років світ здається куди більш добрим та щедрим, перемога справедливості обов'язковою та неминучою, і навіть мітинги в Донецьку не лякають, тому що після Майдану ти чомусь впевнений, що зла більше не буде. Звичайно, ще незрозуміло що відбувається в Криму, на обличчях матерів Небесної Сотні блищать сльози, проте вже весна, а значить, тривоги, що залишилися, мають ось-ось розтаяти, як

нешодавно розтаяв сніг. Такі наївні думки наповнювали мою голову в той час, коли довкола все частіше звучали розмови про пригнічення російськомовного населення, у відповідь на них - свідоцтва про страшні розправи над носіями жовто-блакитних стрічок, суперечки між давніми сусідами, між незнайомими людьми на зупинках. Суспільство раптом розділилося, обговорення майбутнього референдуму, а згодом і його результатів, стало найгарячішою темою. Роблячи прогнози з приводу майбутнього Східної України, ми намагалися не забувати про екзамени, що наближалися та вибір випускного плаття.

До тих тривожних тижнів мене мало цікавила сучасна політика, але раптом я зрозуміла, що історія, яка завжди привертала мою увагу в якості науки, пишеться прямо зараз, на вулицях мого міста. Я чула, як озброєні незнайомці забирали у людей машини, як штурмували держустанови, як довкола все частіше роздавалися дзвінки з погрозами. І, навіть співаючи улюблену «Vivat, academia» у стінах ліцею, мою душу більше не покидали хвилювання, що конфлікт лише набирає обороти. Ось тоді небо стало марніти. Принаймні, у людей, які не відривали очей від газет та телевізійних дебатів, більше не було часу на нього дивитися.

Настав час випускного. Квіти, поздоровлення, сльози – все, як має бути. Дивовижний вечір, коли шелест плаття заглушив гарячі суперечки з приводу останніх подій. Теплі признання, обійми, найщиріші побажання та останній шкільний вальс. Ми були схвилювані та щасливі. Залишалось лише зустріти схід сонця, який мав символізувати новий етап дорослого життя, початок прекрасної подорожі. Я впевнена, що той світанок був надзвичайно

красивим, але ми його не бачили – він був десь над хмарами. Небо затягнуло свої простори густою димкою та ретельно сховало акварельні розводи сонця, що сходить. Моє шкільне життя закінчилось зовсім не так, як показують в американських фільмах про випускний: той ранок я зустріла в сльозах, проте зовсім не від щастя і навіть не від прикрості світанку, що не вдався, а тому, що ближче до ранку пролунав дзвінок, після якого батько спокійним і рівним тоном сповістив, що сьогодні ми з братами їдемо ночувати до бабусі, бо додому повертатися небезпечно.

Коли війна підходить зовсім близько до твоєї сім'ї, коли починаєш відчувати її гниючий запах, всі наївні юнацькі уявлення про життя безслідно відступають. Коли воєнні машини, БТРИ та танки заповнюють до того мирні вулиці, коти трикольорові прапори нахабно розвиваються над рідною землею, коли висловлення свого «проти» загрожує не тільки тобі, а й твоїм близьким, тоді зовсім забуваєш звертати увагу на небо. Реальність стає смертельною, а смерть – цілком реальною. Все більше знайомих та друзів планують від'їзд, все більш прикрим стає мовчання.

Через декілька днів після випускного ми з братами виїхали в Київ для того, щоб здати ЗНО, а наступного дня залізнодорожне сполучення припинилось. Ще якийсь час ми думали, що зможемо повернутися додому, але коли через декілька тижнів і нашим батькам дивом вдалося виїхати з зони конфлікту, стало зрозуміло, що вороття назад більше немає. Ми з братом здали екзамени, вступили до університетів. Так почалося моє студентське життя в Харкові.

Події на Донбасі стрімко розвивалися і, не дивлячись на всі захоплюючі клопоти першокурсника, я не припиняла слідкувати за новинами. Пам'ять про щасливі дні, які я проводила з давніми друзями на вулицях, де все «просто і знайомо» не давала спокою моїй душі. Мені подобався Харків, і я мала намір вступати до вузу у це місто. Проте розуміння того, що війна провела межу не тільки на землі, а і в моїй біографії, назавжди розділивши життя на «до» і «після», наче грім лунало в моїх вухах. Мені хотілося повернутись додому хоч ненадовго, але я не могла. Мені хотілося зустрітись з друзями, проте більшість з них до сих пір і назавжди розкидані по різних містах країни. Мені так хотілося побачити захід сонця над нашою вулицею, але на сусідній велись бойові дії. І, часто згадуючи дім, я довго не піднімала очей на харківське небо, а отже, і не могла полюбити це місто всією душею.

Так пройшов рік. Перерви між пострілами стали довшими і люди почали трохи міцніше спати. Тоді я вперше і востаннє за весь цей час приїхала додому. Моє серце радісно тремтіло від очікування зустрічі з близькими людьми та місцями, де я вчилася ходити. Ми проїхали український блокпост і, під'їжджаючи до днірівського, я побачила трикольоровий прапор – він загороджував мені моє рідне небо. Я ніколи не забуду того моменту: всередині у мене ніби щось розірвалось, утиснувшись в спинку крісла і, ніби намагаючись віддалитися від побаченого, мені раптом захотілося вистрибнути з машини та побігти чимдужче назад, геть від дому. В ті дні я вперше зрозуміла, що у мене відібрали дім. Я блукала поміж рідних провулків, гуляла на шкільному подвір'ї, зустрічала сусідів, які в дитинстві пригощали мене цукерками. Також бачила обстріляні будівлі, порожні

дитячі майданчики та незрозумілу мені злість в очах давніх знайомих, коли ті дізнавалися, що я «українка». У мене забрали дім. Те дороге та близьке, що має бути у кожної людини. Моє місто – більше не моє. Думаєте, я драматизую? Ваше право, але це – моя історія, в яку, не питаючи дозволу, втрутилася війна.

Останнє, що я пам'ятаю про дім – це небо. Був серпень і ми довго сиділи у нашому дворі з закинутими догори головами. Тепле повітря цілком огортало нас, звідкілясь доносилися звуки літньої ночі, а ми мовчали, жадібно вдивляючись у зіркове небо. Ніколи більше я не бачила такої глибини. Здавалось, Хтось розстелив

перед нами увесь Всесвіт. Зірки падали одна за одною і ми, ті, що давно завмерли від захвату, зовсім забули, що за огорожею – війна.

Дивовижна річ – небо. Воно всюди різне. В різних містах та у різні часи. Тільки те, що бачило тебе маленьким, назавжди залишиться особливим. Герой одного радянського фільму сказав: «Ніде і ніколи, в жодному місті світу... зірки не сяють так яскраво та чарівно, як у місті дитинства». Це правда. Я знаю. У мене відібрали дім і я навчилася любити харківське небо. Проте я ніколи не забуду, як сяють зірки над містом мого дитинства.

Ну і люди!

Літо 2013 року, місто Святогірськ. Тут, у дитячому таборі «Перлина Донеччини» щойно відшуміла друга зміна. У день від'їзду алеями серед корпусів та високих зелених сосен туди-сюди бігають хлопці з сумками та рюкзаками. З колонок по всьому табору лунає якась приємна музика, яку ледве чутно через загальний людський гул, сміх, скрип дверей і вікон у корпусах. У натовпі хтось явно радий, що нарешті залишає «Перлину», а хтось не може стримати сльози, обіймаючи своїх улюблених вожатих.

І ось, попрощавшись і обмінявшись обіцянками зустрітися з усіма, кого знав і не знав, виходив із цього емоційного натовпу я - підліток тринадцяти років у футболці «Шахтаря», яку вдалося виміняти у сусіда по кімнаті на банку лимонаду «Живчик» та чорний браслет з черепами. Поруч ішов батько, який допомагав мені нести сумки. Я йому потім всю дорогу розповідав про свою зміну, а він ділився спогадами про піонерські табори свого дитинства. Тоді, їдучи із сонячного та зеленого Святогірська, ми обидва були впевнені, що наступного літа батько знову отримає путівку до цього ж табору, і я знову приїду сюди відпочивати.

Не поїхав.

Пам'ятаю, як сумбурно починалися для мене всі ці події. Квітень-травень 2014 року, весна в самому розпалі. Все цвіте, зеленіє, а в Азовському морі, на березі якого розташоване селище, вже можна було купатися. Саме у травні над будівлею адміністрації було вперше піднято новий прапор. Тоді багатьох зацікавили нові кольори на флагштоку, адже востаннє їх змінювали 1991 року. Була метушня з референдумом, приїжджали якісь журналісти... І хоча війна вже йшла у

Слов'янську, Краматорську, Луганську та Донецьку, ми лише чули про неї з вуст знайомих людей, тоді як незнайомі люди по телевізору говорили про неї набагато більше та емоційніше.

Новий дизайн прапора протримався недовго: вже наприкінці травня повернувся двоколірний, причому їх тепер було вдсятеро більше – прапори вішали скрізь, де тільки можна було повісити. У цей же час у селище ринули автоколони сірих пікапів з емблемою «Азова» на бортах. Люди в кузовах цих пікапів явно хотіли бути схожими на командос з американських кінострічок - чорна уніформа з не менш чорним розвантаженням, модні окуляри-авіатори, автомати навпереваги... Багато таких воїнів каталося вулицями, періодично влаштовуючи облави в літніх кафе або проводячи поквартирну перевірку з «метою виявлення сепаратистських груп». Не знаю, чи знаходили вони те, що шукали, але до кінця липня «азовці» різко зникли з селища та його околиць, а їхнє місце зайняв батальйон «Дніпро». Принципово вони нічим не відрізнялися від своїх попередників, хіба що зайняли кілька пансіонатів з гарними пляжами під свої потреби. Забігаючи наперед, скажу, що потім їх зовсім ненадовго змінив «Айдар». З чим були пов'язані такі шахові перестановки - незрозуміло досі. Швидше за все, численні збройні формування, що виростили, як гриби після дощу, просто ділили сфери впливу. Або вирішували, хто гідний захищати досить хлібний курортний куточок.

Але батальйони «командос» - це ніщо в порівнянні з потоком біженців, що наринув. Це був водночас і головний біль, і жалість, і страх. Селище було переповнене

людьми. Мати, яка працювала тоді в адміністрації, приходила додому емоційно вичавленою і втомленою, адже вся робота з оформлення і розподілу людей, що втекли від війни, лягала на плечі місцевого самоврядування. Дитячий плач, черги, незліченні папки з паперами та липнева спека – ось що наповнювало тоді казенні установи. Того літа вперше прийшло слово «гуманітарка», яку привозили як фонди у вигляді харчових наборів, так і небайдужі громадяни, які допомагали побутовою технікою та одягом.

Ситуація була така, що пансіонатів, не зайнятих «командос», не вистачало для розселення тих, хто потребував. Тому багато місцевих безкоштовно дозволяли пожити у своїх кімнатах, які зазвичай здають влітку відпочиваючим. Але були й ті, хто навмисне завищував ціни на свої номери в критичні моменти перенаселення. "Ну і люди!", - говорив тоді батько. «Вони ж сюди не на відпочинок приїхали, а наші виродки деруть з них втридорога. Просто немає слів!"

Слів справді не вистачало і щодо деяких біженців також. Тоді повсюдно було поширено практику вішати на скло своєї машини табличку «діти», щоб на блокпостах був шанс швидше покинути небезпечні райони. Та й спеку у степу діти переносять погано. Так от, я багато разів бачив, як завантажені всіляким скарбом легкі вантажівки, в яких у принципі не передбачено більше двох крісел, нахабно об'їжджали колону автомобілів, користуючись цією табличкою. Більше того, такий безсовісний контингент потім скаржився на кімнати, які їм надали безкоштовно. "Ну і люди!" , - більше і додати нічого.

Одного серпневого вечора, повернувшись з моря, я сидів у своєму дворі й розмовляв з батьками. Батько казав, що його знайомий у районному центрі сьогодні вранці чув, як десь далеко рвуться снаряди, отже, війна ближче, ніж ми думаємо. Я тут же спростував це, адже буквально вдень я читав в інтернеті, що на південь від Донецька все спокійно.

Вночі я прокинувся від сильного гуркоту, і, тільки-но зрозумівши в чому справа, збагнув, що не варто довіряти ЗМІ. Війна вже була тут. Чомусь ми всі вийшли на двір. Край неба світився – це було сусіднє село, до якого не більше як 3 кілометри.

«Іди в будинок», – сказала мені мати. Звичайно, це б нічого не змінило у разі попадання снарядів. Ми це чудово розуміли. Тому я залишився дивитися, як палахкотить і гримить вогонь війни з автоматним тріском і чергами трасерів у небі.

Наступного ранку мама була у складі комісії від адміністрації. Те, що сталося тієї ночі – досі овіяне чутками та забуте на тлі спільної війни. Загибло три прикордонники, які несли службу на локаторі – невеликій конструкції для моніторингу водного простору. Хто, навіщо і звідки їх обстріляв - досі невідомо. Хтось стверджував, що це були військові катери, а хтось знаходив сліди бронетехніки з селища. Так чи інакше, але це був перший тривожний дзвінок про те, що скоро нас наздожене доля міст, що борються. Мати, до речі, говорила, що коли вони приїхали на місце події, місцеві вже встигли витягнути з обстріляного пункту деякі металеві конструкції для того, щоб здати на брухт. Ну і люди!

За тиждень до першого вересня я прийшов до школи, щоб допомогти з підготовкою класу до свята. Вішаючи свіжі штори, я краєм вуха почув розмову моєї класної керівниці з кимось із учителів:

– Чула розпорядження? Перший урок ми повинні проводити класною годиною на тему «Єдина Україна». Ну, і що я можу їм розповісти про єдину Україну, якщо діти самі все бачать?

Вчителям не довелося проводити таку класну годину. Та й до школи ми пішли вже у жовтні. А все тому, що одного з останніх днів неспокійного літа приблизно о п'ятій годині ранку затремтіли стіни. Цього разу бій був десь зовсім поруч. «Тривожна сумка», в якій було зібрано всі необхідні речі та документи, здавалося, ось-ось стане в нагоді. Але на щастя, згодом настала тиша. Сумка не знадобилася, хоча ще майже рік чекала на своє застосування. Той час, коли ніхто не знав, що буде за кілька годин, напевно, був найжахливішим. Інформація про обстріли та зміну влади ширилася чутками, і в цьому вакуумі висів тоді кожен, дивлячись на тривожну сумку.

Війна війною, а побут нікуди не дінеш. Вже вдень під звуки віддалених обстрілів я збирав виноград. Того року він чомусь особливо вродив, тож роботи було багато. Дуже запам'ятався цей момент: стою на драбині, зрізаю чергову грону «Ізабелли», а за парканом проїжджає на велосипеді якась літня жінка. Через секунду лунає грім прильоту снаряда, та так різко і голосно, що я похитнувся і мало не впав. Але приліт – дрібниці. Більше мене вразила літня велосипедистка. Вона зупинилася, буквально кинула свій старенький "Мінськ" на асфальт, і почала голосно кричати на всю вулицю все, що

вона думає про тих «с...ах і б...ях», які «х...ять зі своїх йо...их гармат по нормальним людям». Докладно описавши, куди їм усім слід піти, вона погрозила кулаком у бік, де щось серйозно горіло, а потім підняла велосипед і продовжила свій шлях. Не знаю чому, але після полум'яної промови обурюваної пенсіонерки в мене покращився настрій. А обстрілювали тоді нашу лікарню.

Двокольорові прапори зникли. Як і зникли воїни світла разом із воїнами добра, які не чинили серйозного опору. Іронічним символом відступу «Айдара» тоді стала покинута БМП із підбитою гусеницею, на якій був напис «на Москву». Не доїхала.

Я не можу сказати, що з приходом нової влади життя різко змінилося в якийсь бік. Ні. Ми, як і раніше, «сиділи на валізах», як і раніше, слухали канонади, як і раніше, не розуміли, що навколо відбувається. Лише згодом, коли все «устаканилося» і прийшло розуміння, що Республіка тут всерйоз і надовго, люди продовжили жити приблизно так, як жили й раніше – робота, сім'я, будинок. Дехто зі знайомих пішов в ополчення, а дехто, залишивши селище, записався в українську нацгвардію. Я ж пішов, нарешті, до 9 класу, де першим уроком була класна година на тему «Донбас – мала Батьківщина». Вчителі в ті роки намагалися не торкатися політичної ситуації на уроках, постійно повторюючи, «що школа поза політикою». Наприклад, на уроці географії при вивченні Європи суперечка про належність Криму була перервана фразою вчительки:

« Давайте зараз вважати, що Крим – ніхтої або якийсь грецький ».

Поступово стало більше уваги приділятися початковій військовій підготовці та різноманітним військово-патріотичним змаганням. Мені сподобалося брати в них участь. Подобалося марширувати, виконувати нормативи, відстоювати честь школи на республіканських зборах, стояти у почесній варті на урочистостях. Подобалося не тому, що я ревно підтримував ДНР чи рвався на фронт, а тому, що був підлітком, котрий любив військову тематику та історію. У нашій школі завжди було погано з матеріально-технічним оснащенням, і для підготовки до військових змагань у нас не було макетів стрілецької зброї, яку слід розбирати та збирати на швидкість. Знаєте, як ми вирішили цю проблему? Вчилися на справжніх бойових автоматах. Школа домовилася з представниками військової комендатури про те, що кілька хлопців після занять приходитимуть у розташування частини і займатимуться під їх наглядом. І це дало свої плоди – на змаганнях ми блискуче марширували, найшвидше розбирали та збирали АК, вправно справлялися з костюмами хімзахисту. За такі успіхи нас навіть вивезли на полігон і дали змогу постріляти по мішенях.

За час, поки ми тренувалися, я, як командир свого шкільного взводу, дуже зблизився з військовослужбовцем, який курирував нашу діяльність. Це виявилася приємна людина з втомленим поглядом. Він розповідав про своє довоєнне життя, про аеропорт та про Слов'янськ. Говорив і про те, що не хотів би зустріти мене чи моїх друзів на передовій, і що нам краще носити

уніформу школи, ніж пошарпаний уламками камуфляж. До речі, полігон – його особиста ініціатива.

Дивно, але саме в такий важкий час Міністерство освіти ДНР почало виділяти гроші на різні проекти, зокрема, дещо перепало і нашій школі. До кінця свого навчання в школі я зміг безкоштовно з'їздити в табори в Криму та в Підмосков'ї, брати участь і займати призові місця на міжнародних конкурсах у Москві. А в цей час люди отримували «гуманітарку» то від Червоного хреста, то від Ріната Ахметова, то від МНС Росії. Причому, деякі приїжджали за пакетами з їжею на дорогих автомобілях. Не знаю, як вони потрапили до списків «особливо нужденних», але продуктові набори бадьоро вантажилися в багажники елітних іномарок на очах у всіх без будь-якого докору совісті. Ну і люди!

Роки йдуть невблаганно швидко. І з висоти прожитих років я думаю, що ще, напевно, неодноразово зміняться паспорти, прапори, реєстраційні номери на машинах, кордони на картах, зміняться погляди на минуле і сьогодення, зміниться світ. Не зникне тільки нікуди почуття, що нас - людей, чия юність і молодість припали на воєнний час, ніколи не зрозуміють. Не зрозуміють майбутні покоління, не зрозуміють наших однолітків у Києві чи Москві. Вони не зрозуміють нашого втомленого погляду. Вони не зрозуміють, чому ми дивно реагуємо на гуркіт травневого грому. Вони не зрозуміють, чому багато хто з нас не має і ніколи вже не матиме Батьківщини. Та ми й самі мало що розуміємо.

Моя перевірка на міцність

Коли почався військовий конфлікт, я навчалася в школі. Ані я, ані мої близькі ніколи не стикалися з жодною мовною дискримінацією або з утисками з боку [прихильників] українізації. Я однаково добре говорю й пишу як російською, так і українською мовою. У школі навчання відбувалося повністю українською мовою. Іноді нам не вистачало підручників українською, тож з деяких предметів ми використовували російськомовні підручники. Я б сказала, що в цей період у нас майже все говорили російською, людей, які говорили українською мовою, на вулицях було мало. Деякі люди говорили на так званому суржику: – вживали як українські, так і російські слова.

У передвоєнний період я щоліта їздила з сім'єю на відпочинок до Бердянська, Одеси, Криму або за кордон. – Нас скрізь чудово приймали. Тепер я розумію, як чудово ми жили до війни: люди мали хорошу роботу, житло, поряд були близькі, рідні люди. Все складалося прекрасно, у мене були райдужні перспективи: закінчу школу, навчатимуся в донецькому університеті, працюватиму і житиму в Донецьку. Все як треба. І раптом військовий конфлікт, який зруйнував моє життя, перекреслив мої плани та плани моєї родини.

Спочатку події у Криму. У голові не вкладалося, як можуть розпочатися воєнні дії з боку сусідньої країни. Мені здається, що плани щодо захоплення Криму та Донбасу давно були розроблені та чекали зручної нагоди. Обраний курс на європейський вектор розвитку, на мою думку, був лише приводом захопити територію сусідньої країни. Не було б цього, знайшовся б інший привід. На таку агресію з боку сусідньої країни не чекав ніхто. В Україні ні влада, ні армія виявилися

повністю не готовими до захисту своєї території.

Я пам'ятаю, коли почалися обстріли. Залпи гармат чути було то вдень, то вночі. Від подібного шкірою йшли мурашки... Вибухи були то близько, то далеко. Чесно кажучи, я тоді не одразу зрозуміла, що це було таке, наївно вважала, що це просто шум, ну всяке буває... У чатах класу часто обговорювали цю тему, але люди ділилися на два табори: хтось панікував і жахався від вибухів, а хтось висміював це все і казав, що "це просто звуки із заводів, таке й раніше було, а ви вже перелякалися". Щовечора я і батьки заходили до груп Вконтакте на кшталт "Типовий Донецьк", там тоді годині о восьмій вечора проводилася "вечірня перекличка", де писали про вибухи і в яких частинах міста їх чути. Досі пам'ятаю ті неспокійні обговорення і той страх, коли читала про райони, що поряд з моїм...

Ми з батьками одразу заклеїли усі вікна стрічками, стали запасатися продуктами першої необхідності. У нашому будинку відкрили сховища. У школі скасовували заняття та вчили, що робити, якщо почнеться обстріл: куди бігти, як рятуватися. Усі здебільшого сиділи вдома: батьки не випускали надвір через небезпеку. Я просилася хоча б посидіти біля під'їзду. Пам'ятаю, як моя найкраща подружка одного разу сказала, що вони з батьками поїдуть на тиждень чи два до Києва, що перечекають та повернуться. Я її так чекала, вона мені писала, що може навіть умовити їх приїхати якомога швидше... Але цього не сталося — вони покинули квартиру й так і не повернулися. У принципі, так багато хто зробив, і наша родина не виняток.

У липні 2014 року мама мені сказала, що поїдемо ненадовго, ну просто

погостювати у її двоюрідної сестри в Костянтинівці (Донецька область). Тоді я й не подумала, що востаннє бачу наш донецький залізничний вокзал, його сине дзеркальне покриття, та й взагалі що востаннє виходжу зі своєї кімнати та квартири. Коли вже приїхали, то батьки постійно стежили за новинами, зідзвонювалися з друзями та дізнавалися про обстановку. Спілкувалися також із знайомими з інших областей, а тим здалеку здавалося, що все це перебільшення і нам просто хочеться уваги. Люди, які живуть в підконтрольних регіонах України, нас до кінця не розуміють — вони не відчували той жах, коли йдуть обстріли, коли є реальна небезпека для життя, коли це не просто кадри з фільму.

Після певного часу батьки вирішили поїхати додому. Вже зупиняли рух поїздів у донецькому напрямку, дорога до Донецька була перекрита, і батьки поїхали автобусом. Незабаром вони повернулися, привезли деякі речі. Ми жили на накопичені гроші, планували переїхати на орендовану квартиру або до Дніпропетровської, або до Харківської області. — Був страх, що військові дії поширяться на всю Донецьку область, а Костянтинівка — лише у 80 кілометрах від Донецька. Однак як тільки орендодавці бачили нашу прописку, одразу відмовляли. — Це було найприкріше — таке нерозуміння людей, нас наче боялися, вважали чужими та небезпечними. З пошуком роботи було так само. Зараз цієї проблеми в принципі немає, вже в основному з будь-якою пропискою спокійно можна і житло знайти, і роботу. — Вже більше розуміння у людей, співчуття, але все ж таки далеко не у всіх. У результаті батьки знайшли квартиру лише у Костянтинівці (довго залишатися у

родичів ми не могли), мене влаштували до нової школи. Батьки знову ж таки казали мені, що це так, на місяць, адже в Донецьку перенесли початок навчального року на жовтень, а я ось якраз повчуся поки що тут, а до жовтня все стане добре і продовжу вчитися по-старому. Та при цьому вони хотіли забрати своїх батьків з Донецька, але ті навідріз відмовилися і казали, що пережили і Другу світову війну, і важкий післявоєнний період, що смерті не бояться.

Звичайно ж, у жовтні ми додому не повернулися. Я продовжила навчання у новій школі, "донецький" запас знань дозволив бути, як і раніше, однією з перших учениць. Було важко вливатися в новий колектив, відповідати на часті питання однокласників на болючі теми. До нашого класу перейшов ще один хлопчик-переселенець із Горлівки, з яким я і почала першим спілкуватися. — Було легше налагодити контакт із людиною зі схожою долею, яка розуміє тебе та твої переживання більше, ніж інші. Згодом я повністю влилася в новий клас, знайшла друзів. Крім того, для всіх дітей-переселенців нашої школи були визначені дні, коли до нас приходив шкільний психолог і проводив з нами заняття, тож в мене було доброзичливе середовище.

Однак не все так райдужно, і дуже часто вимушені переселенці в деяких випадках досі почуваються громадянами другого ґатунку, особливо в чергах у різних управліннях соціального захисту. Було багато проблем із отриманням українського паспорта (щоб поставити мені в паспорт донецьку прописку).

Звичайно ж, я дуже сумувала за своїми бабусями та дідусями та друзями, що залишились у Донецьку. З 2014 року я була в Донецьку лише тричі. Але цього було достатньо, щоб побачити всі жахи

перетину блокпостів: багатогодинне очікування в черзі, тиснява в автобусах, принизливі допити на блокпостах (куди я їду, що везу, огляд особистих речей), страх, що не впустять, страх, що не випустять. Дуже боляче усвідомлювати, що раніше я могла спокійно за годину-півтори дістатися від тієї ж Костянтинівки до Донецька, а в 2016 році це займало аж п'ять годин, а то й сім — як пощастить і в який день потрапиш на блокпост.

Коли я вперше приїхала до Донецька, – я не впізнала місто. Усюди висять прапори ДНР, воєнний стан, комендантська година, покинуті будинки й магазини, повно військових, дорожнеча в магазинах, як і раніше, відбуваються обстріли. Багато друзів поїхали. Але це був мій рідний будинок, за яким я сумувала, який снівся ночами... Там навіть повітря рідне — не передати того щастя, коли я після приїзду пройшла від дому своїм шляхом до школи, прогулялася парком, де з друзями часто каталася на роликах, відвідала інші пам'ятні для себе місця. Але водночас було дуже боляче спостерігати за занепадом міста. Особливо помітним для мене це стало у 2018 році, коли я вже почала жити та навчатися у Харкові та могла порівнювати своє рідне місто з ним. Так сумно їхати в маршрутці та дивитися на забиті дошками двері й порожні вітрини магазинів, від яких лишилася сама назва... І при тому згадувати процвітаючий Харків, де навпаки з'являються закордонні компанії, відкриваються нові магазини,

мережі, з'являється все більше можливостей для розвитку, облаштовуються з величезною швидкістю парки, будуються сучасні будинки та багато іншого. Гірко усвідомлювати, що все це — як не краще — могло б бути і в нас, у нашому Донецьку... *Але тепер це все зовсім інша реальність.*

Дуже сумно мені від цих думок та несправедливості, хоч і минуло майже сім років, але часом перед сном про це думаю, мрію та уявляю альтернативну світлу реальність. Дуже сподіваюся, що це не залишиться лише в моїх мріях...

З настанням пандемії коронавірусу стало набагато гірше. Вже рік фактично закрито кордон між Україною і ДНР. До Донецька можна дістатися лише з Росії, але для цього у мене нині немає фінансових можливостей. А як хочеться побачити вживу своїх рідних, друзів.

Мені хотілося б, щоб багатьом харків'янам колись влаштували екскурсію, повезли їх випаленою землею, повз блокпости й зруйновані будинки, щоб вони побачили таблички "Небезпечно. Міни" і т. д. Тоді вони, можливо, наочніше зрозуміли б, що можуть втратити, навчилися цінувати мирне небо й можливість просто жити та працювати. Моя розповідь, можливо, вийшла сумна, але я думаю, що треба сподіватися, вірити в кращі перспективи. Кожне покоління має свої випробування, перевірку на міцність.

Шкільні дні

Зима 2017 року. У Макіївці йшов третій рік з початку війни на Донбасі. Активні й пасивні фази воєнних дій непередбачувано змінювали одна одну. Неможливо вгадати, коли почнуться обстріли. Жодні угоди та перемир'я не гарантують, що раптовий масований обстріл не зрешетить якийсь житловий масив. Або ж що лихий самотній снаряд не залетить у чийсь будинок. Людина собі прокидається та не знає, чи доживе до кінця дня. Лягає спати і не знає, – чи прокинеться. Але ж жити якось треба продовжувати. Якось і продовжували.

У "спокійні" періоди школи, як і інші установи, функціонують у штатному режимі. Про всяк випадок у кожній школі існує два плани евакуації: – на випадок пожежі та обстрілу. Коли трапляється пожежа, ясно, що робити: організовано виводити учнів зі школи на вулицю. Коли виникає загроза обстрілу, дітям необхідно забезпечити укриття. Зазвичай усіх спускають до бомбосховища (якщо воно є), до підвального приміщення чи на цокольний поверх. Однак навіть за регулярних навчань і точного дотримання плану на практиці його реалізації може виявитися неефективною. Обстріл, як уже було згадано, може початися раптово. Заздалегідь ніколи не передбачити його інтенсивність та тривалість. Тому виходить, що діяти не випередження обстрілу і встигнути завести дітей в укриття навряд чи вдасться. Якщо ж обстріл почався в момент, коли всі знаходяться в будівлі школи, то безпечніше знайти найближче для кожного укриття: лягти на підлогу, зайняти позицію біля несучих стін, уникати вікон і т.д. Допускати пересування учнів будівлею в той час, як поруч літають снаряди і можуть поцілити в школу, наражає їх на більшу небезпеку.

Щоб уникнути подібних ситуацій за значних загострень на лінії фронту та виникнення реальних загроз життю мирного населення, школи перевели на дистанційне навчання. Щось на кшталт того, що у 2020 відчули на собі всі учні в усьому світі. До цього дистанційне навчання запроваджували рідко. Наприклад, через карантин, щоб припинити поширення хвороби, на яку захворів хтось з учнів. У нас причини для дистанційного навчання були інші: –щоб діти не загинули від уламків після розриву снарядів або не опинилися заживо поховані під завалами навчального закладу.

Наприкінці січня 2017 року обстріли житлових масивів Макіївки почастишали. Наприкінці новорічних свят на людей в небі чекали не різнобарвні феєрверки, а розриви мін. Очевидно, що в таких умовах перебування дітей у школах, які знаходяться в небезпечних районах, та дорога до них були б небезпечними. У вівторок 31 січня у моїй школі не було жодного учня. За рішенням адміністрації нас перевели на дистанційне навчання.

Дивні відчуття, коли сидиш удома тому, що школу скасували через обстріли. Зрозуміло, що нас відгородили від відвідування школи для нашої ж безпеки. Справді, ефективно евакуювати повну будівлю дітей під час обстрілу було б важко. І не зрозуміло куди ще снаряд втрапить. Ситуація, що виникла б в такому випадку, була б критична. В одну мить школа могла б стати бетонною могилою для сотень учнів.

Тому виходить, що вдома бути безпечніше. Я жив у себе в будинку в колишньому шахтарському селищі. Погріб завжди недалеко, у сусідній кімнаті. Почувши знайомий до болю свист чи

здригнувшись від розривів неподалік, можна відразу швидко добігти туди, прихопивши з собою папку з завбачливо зібраними документами.

Але відчуття безпеки зовсім немає. Здавалося б, знаходишся у себе вдома, у рідному місці, з родиною, у колі найближчих людей. Будь-які небезпеки не повинні хвилювати, адже ти з тими, кого любиш і хто любить тебе. Однак водночас виникає почуття якоїсь відчуженості від світу. Хоч ти і не один, але сам. Страх смерті, що постійно витає у повітрі, відчувається різкіше, повністю просочується в свідомість. Ніби все замикається на цьому будинку та людях у ньому. А що поза ним — то невідоме, вкрите густим сірим туманом. Ти не знаєш, що відбувається довкола. Ти бачиш не далі своїх стін. Почуття самотності доповнюється тривогою, а тривогу посилюють глухі звуки прильоту снарядів, які стають дзвінкшими, коли наближаються. Ти не в безпеці, ти в ув'язненні.

Ранок середі 1 лютого. Близько 9-ї ранку. Прилітає. Трясється підлога, стеля, трясуться стіни й меблі. Глушить громовий гуркіт.

Еволюційно в людині закладено реагувати страхом на незвично гучні звуки. Так, почувши грім, вже первісна людина завдяки інстинкту самозбереження шукала притулку. Природні явища як гроза та блискавка завжди становили небезпеку. Але з громом війни їм не зрівнятися. Грім війни багатократно сильніший і провокує жах, і вражає все живе. Тим, хто сам цього не пережив, цього точно передати не вдасться. Яким би майстерним письменник не був, читач, який не бував на війні, не зрозуміє його. Лише віддалено можна собі

уявити, як це — чути розрив такої сили. Колись і я лише намагався уявляти. Але не почувши грім війни безпосередньо, зрозуміти почуття, які відчуваєш, не вийде.

Артилерійська міна розірвалася за сто метрів від мого будинку. На щастя, вона впала на нежитлову територію і в радіусі ураження людей не виявилось. Снаряд був не поодиноким. На відстань за кілометр від мене прилетіли інші міни. Саме в районі моєї школи. Декілька снарядів впало на територію школи з боку внутрішнього двору. Осколками зрешетило весь внутрішній фасад будівлі, вибило всі вікна. Деякі осколки від розірваних снарядів потрапили до навчальних класів. Втрат зазнали в основному коридори на всіх трьох поверхах школи, так як класи розташовувалися з протилежного боку від внутрішнього двору.

Страшно уявити, що могло статися, якби в школі були діти. Завдяки найщасливішому збігові заняття скасували за день до того, як школа потрапила під обстріл. Скільки життів у результаті врятовано! У школі на той момент знаходився лише нечисленний педагогічний склад та обслуговуючий персонал. Почувши розрив снарядів неподалік, працівники екстрено евакуювалися у найбезпечніше та найдоступніше на той момент місце в будівлі — у шкільний гардероб, який знаходився нижче за рівень землі.

Ближче до вечора того ж дня я отримав телефонний дзвінок від мого класного керівника. Власне, тоді я і дізнався про те, що трапилося, що школа пошкоджена і досить сильно. Класний керівник обдзвонював хлопчиків нашого класу, щоб закликати нас допомогти з ліквідацією наслідків обстрілу. Просив взяти з собою молоток та за можливості

інші інструменти. Без зайвих роздумів я швидко зібрався і вирушив до школи. Ввечері. Не щоб вчитися.

Після прибуття на місце я дізнався, що вчителі обдзвонювали всіх старшокласників і просили їхньої допомоги. Просили і батьків школярів. А допомога справді була потрібна. Крім битого скла у коридорах, пробитих стін та дверей кабінетів, школа отримала й інші значні ушкодження. Снарядом було виведено з ладу котельню, що забезпечує опалення. У лютому з вибитими вікнами та відсутнім опаленням працювати у школі було неможливо. Температура у стінах будівлі практично відповідала вуличній.

Потрібно було вживати заходів. Перед нами стояла мета тимчасово залатати розбиті вікна. Адміністрація за рахунок бюджетних коштів школи оперативно придбала необхідні обсяги клейонки та цвяхів та надала це в наші руки для ремонту. Цей досвід я ніколи не забуду. Об'єднані загальною місією відновлення рідної школи учні, батьки, вчителі утворили живий конвеєр: одні відміряли і відрізали необхідні шматки клейонки, інші, серед яких і я, брали плівку і прибивали її до віконних рам. Робота вирувала на всіх поверхах. Ціль була ясна: – якнайшвидше, якнайкраще. Думкам про втому чи холод місця не було. Потрібно робити справу, яка не потребує зволікань.

*Люди я, мабуть,
уперше безпосередньо пізнав
справжнє втілення
поняття громадянського
обов'язку.*

Солідаризовані спільним лихом ми енергійно ліквідували його наслідки. Безумовно, це не та самопожертва, яка зустрічається часом лише на фронті. Але саме тоді, 1 лютого 2017 року, я відчув, що таке не штучний, а справжній колективізм. Нам часто казали, що він властивий нашому народові, хоча, фактично, у повсякденному житті його не зустрінеш. Люди діляться на дрібні групки. На загальне, тобто те, що належить суспільству, всім начхати у прямому і переносному сенсі. Від того і занепад навколишнього простору, і байдужість до проблем випадкових перехожих на вулиці, і замкнутість на собі і на вузькому колі своїх близьких. Але в такій екстремальній ситуації, як ця, відбувається солідаризація. У такі моменти прокидається немов природжений, але глибоко закопаний у свідомості кожного колективізм. Це вселяє віру в людей, у добре єство людини.

У результаті поставлене завдання було успішно виконане. Втрата, завдана школі, була екстрено ліквідована, наскільки дозволяли обставини. У темряві я втомлений брів додому. Але до школи повернувся ще не скоро.

Запах забутих доріг

Був 2014 рік.

Я навчалась на 2 курсі в Харкові. Насолоджувалась весною. Якраз тоді яскраво світило сонечко. І повернувшись до гуртожитка з пар, подзвонила мамі, аби дізнатись як в неї справи. Натомість почула не дуже радісні новини:

– В Слов'янському розстріляли автобус.

– Тобто? – уточнила я, не думаючи собі нічого серйозного, бо живучі без телевізора не встигаєш на новинами.

Мама дуже хвилювалась, що ці розстріли були неподалеку від Донецька, що вони наче були від російських людей, і що прогнози зовсім невтішні до подальших подій. А я, і всі мої родичі саме звідти. Та сказавши мамі, що: “Нічого страшного. Різне буває. Нічого хвилюватись”, насправді думала “невже я застану часи на кшталт військових. А з іншої сторони... У всі часи вони бували, чому наш має бути виключенням. Рано чи пізно це мало настати”. І це був лише початок...

Кожне літо я їздила до дому, як і всі студенти. В цей раз це було цікавіше.

Тоді ще ходили потяги, вісім годин, і я вдома. Батьки мене зустріли з вокзалу, ми йшли спілкуючись, ходи там до 15 хвилин. Все було як завжди.

Через кілька днів мого батька на роботі попередили які райони і коли будуть підлягати обстрілу, і начальник вивозить підлеглих з їх родинами до Маріуполя, на базу яку сам і оплатив. Ми потроху починали збирати речі, гроші, документи, все що може знадобитись. Заклеювали вікна скотчем навхрест, щоб при вибухах не винесло скло. Найголовніше, не

показувати страх, підтримуючи тим одне одного. Поміж тим ми спілкувались з сусідами, розповідали їм теж про обстріл, щоб в ті були більш обережні. Розпитували, де їх льох, аби знати де копати, якщо снаряд потрапить в будинок. Бо селище складається з приватних секторів, і всі ховались в підвалах.

Життя там вже не було як раніше, наповнене тишею, спокоєм, звичним копирсанням в городі, прогулянками на природі та виходами в поле, аби милуватись заходами сонця... Тепер, кожного разу виходячи з будинку навіть просто в магазин, починаєш шукати очима де можливо сховатись, постійно прислухаєшся до свисту в повітрі, чи то снаряд, чи то десь автомати. Підіймаючись на других поверх гаража вибудовуєш картину, як максимально швидко потім спуститись. Коли засинаєш, розумієш, що вона може бути або останньою, або тебе можуть розбудити і треба буде лізти до льоха. Добре, що сусіди знають де він, й врятують нас. Тобі стає шкода собак, які бігають по двору, а ти не можеш їх забрати до себе, сховатись з ними, бо це займе час і загинути може хтось з нас.

І пару разів нам довелось використовувати підвал. Це було страшно. Ми чули як свист снарядів наближався в сторону нашого селища, в ті хвилини, чим би не займались, все кидалось. Нехай в нас буде пожежа, потоп, але ми будемо живі. Ті хвилини в підвалі здавались вічністю. Ми прислухались до останнього, що відбувається навколо. Коли наче все затихало, батько завжди виходим першим на розвідку. Спочатку відкривав двері льоху, потім виходив в дім, а в нас підвал був саме у будинку, потім у двір. Моє серце

завмирало в цей момент, бо якщо ми чогось не дочули, це був би кінець.

Так от, ми збирали речі до Маріуполя. Кілька днів до поїздки. Батько дізнається, що в нього випадає зміна на ці дати. Він не їде з нами.

День виїзду. Ранній ранок. Зазвичай, я дуже любила такі моменти. Коли ми з батьками їздили до моря, то вставали десь в той самий час. Складали сумки до машини. Й я насолоджувалась по дорозі легкою ранковою сирістю та першими проміннями сонця, яке належало лише нам. Брат накривався своєю кофтиною, засинав й розкидав на мене ноги. В цьому була своя атмосфера. Та цей ранок був наповнений іншим: страхом, легкою метушнею, розгубленістю. Ми їхали, не знаючи, куди і коли повернемось. Залишали тут тварин, бабусю, інших родичів. Ми сіли в машину, що прислали з роботи батька. І він був з нами пів дороги, допоки нас не пересадили до іншої машини. А він поїхав на тій до роботи.

В базі ми прибули чи тиждень, чи два, вже точно не пам'ятаю... Батько кожного дня розповідав мамі по телефону, що там відбувається: як ховався до підвалу й чув як розстрілювали будинки на сусідніх вулицях, їздила важка артилерія, щось зривалось. Йому треба було цим з кимось ділитись, і це зрозуміло. Мама була його підтримкою. Натомість, ми з братом намагались підтримувати її – вислуховували та витягали на прогулянки. Але страшно уявити, що відбувалось у них в середині тоді. Можливо, вони більше не побачать один одного, чи він залишиться живим, або калікою, а можливо з нами по дорозі щось трапиться, можливо нам нікуди буде повертатись, а як тоді оплачувати моє навчання й брату дати

освіту? Кінець оренди бази, ми повертаємось з острахом до дому.

От ми вже їдемо в машині по нашому району. І просто мовчки дивимось на побиті ворота від вистрілів.

Весь час перебування вдома, проходив в напруженні, прислуховуванні, насторожі. Ти розумієш, що завжди має бути ввімкнутий телефон, ти завжди маєш безумовно відповідати на всі дзвінки, щоб розуміли, що з тобою все добре. І це не те “добре”, яке відповідаємо на питання “як справи”, а дійсно добре “я живий”. По телефону ми передавали найсвіжіші новини про подальші вистріли. Звідки ці чутки брали початок – невідомо. Але в деяких випадках вони були правдивими. Ми завжди намагались максимально точно говорити, куди йдемо, аби позбавлялись зайвого хвилювання, або убезпечити себе.

Пройшло два місяці. Я повертаюсь до Харкова.

2018 рік.

За ці чотири роки в Донецьку відбувалось багато змін: зруйнований аеропорт, залізничний вокзал, побудовані блок-пости, запустили автобуси до АТО і вже наладили цю систему, ввели пропуски, та й не для всіх, комендантські години, з'явився власний оператор, припинення постачання продуктів українського походження та телебачення. Місто все більш стало оточеним. Місцеві самі йшли на фронт. В кого залишились пенсії оформленні на українську сторону – втратили її. Вона-то їм начисляється за ці роки й досі, але зняти її дуже важко. Наприклад, моя бабуся, яка переміщується на маленькі відстані тільки з палицею, мала їздити на машині кілька разів до Маріуполя, аби держ. службовці побачили,

що вона жива і взяли її підпис, що в подальшому гроші буде забирати її донька. І приїжджаючи туди, не завжди документи були готові для підпису. А мій батько зовсім втратив пенсію. Він не міг виїхати на українську територію, бо був в запасі, і його могли викликати на службу на цій стороні.

*А воявали проти людей з
нового ж міста – зовсім
низько.*

Отож, я нарешті набралась сміливості знов з'їздити додому. В мене вже там не було ні друзів, ні однокласників, ні знайомих. Всі поїхали, хто куди. Зв'язки з ними були втрачені.

Дорога була довгою, близько 14-16 годин, через Волноваху. Починали їхати на одному автобусі до найголовнішого блок посту, там нас пересаджували до іншого, і ми їхали на ньому по окупованій території. Це доволі зручно, бо водій самі збирав наші паспорти, відавав їх головному і швидко повертав.

Коли я їздили ще в 2016 році, там ситуація була зовсім іншою. Нас зупиняли на найменшому пості, виганяли чоловіків на вулицю, продивлялись документи, могли рандомно перевіряли сумки, багажники. Було відчуття, наче ми тварина. Це вбачалось через тембр голосу солдатів, поведінку, погляди. Краще було не дивитись зайвий раз в їх сторону, не говорити, мінімум жестів та емоцій, якщо все ж хочеш побачити близьких. Ми доїжджали до головного блок-посту, де мали самі його проходити. До нього ще треба було йти хвилин 15, але з сумками, під пекучим сонцем і моральним пригніченням, розумінням, що по краю дороги закопані міни, що категорично з неї

не можна сходити – були невинними. Там ще в живій тісній черзі стояти кілька годин, аби перевірили документи. Ніякого прихистоку від сонця там не було. Користуватися телефонами не можна! Після того ми йшли в автобус, який спеціально звідти увозив людей. Забивались на максимум і їхали. Та навіть там по дорозі ще перевіряли документи.

У 2018 році стало все інакше. Хоча, все одно мене викликав до себе головний посту, перевірив телефон, розпитував, чи є знайомі серед українських службовців і чому їду. Це був єдиний нюанс дороги.

Саме місто теж здивувало. Воно добре саме в собі функціонувало, було чистим, життя продовжувалось. Та це лише зовнішнє враження. Моральний стан людей сильно понівечений. Вони постійно в стресі від вистрілів, які досі продовжуються, досі гинуть люди, руйнуються хати. Мати розповідала, як пару років тому, сидячі на роботі вона чула важку артилерію, яка проїжджала повз неї. В багатьох загинули родичі, батьки, діти на фронті. В одній жінки майже трапилась істерика, коли ми згадали про Україну, бо в неї на фронті загинув син. Я бачила понівечені будинки, поруч з якими жили мої друзі.

І наче є робота, навчання. Та нормальна зарплатня рахується 200\$, а ціни постійно підіймаються. Живучі там, відчуваєш себе у куполі: чуєш лише новини того міста та Російські, виїхати нормально нікуди не можеш, влаштуватись працювати за кордон теж (окрім Росії).

Це ситуація поклала ворожнечу між родичами. Багато хто має злобу на близьких, хто поїхав, а інші, тому що ті залишились.

Дехто просто втратив зв'язок з родинами. Особливо, коли народ змусили змінити операторів, руйнуючи українські вишки. Та дякувати, ці телефонні мережі відновили.

Людей примусово-добровільно схиляють змінити паспорти. Якщо ті бажають отримувати пенсії або інші пільги від міста. Хоча в нових паспортах все-одно пишуть, що виданий ДНР, Україна.

Залізний птах

Війна ніколи не зміниться. Змінюються лише уявлення про війну, про її сутність, про її силу та обсяги, про її трагічність. Кожен з нас знає про неї, я думаю, навіть знаходячись в утробі матері, ми всі отримали розуміння цього слова та його першочергове значення. Що являє собою війна? Кров? Смерть? Руйнування? Страх? Можливо...Мені вона знається іншою.

Вона для мене здається як значний та палаючий бурштиновим вогнем цегляний будинок, порожній всередині, з пошкрябаними вікнами, вибитими дверима, похиленим фундаментом, але з рівним дахом, де всередині знаходиться дитина. Дитина з чистими, сповненими сподіванням, дитячих переживань та радощів, незаплямований від всього того, що нас оточує очима. Душа її не зазнавала болю, тіло не отримувало травм, але вона нещасна, гадаючи, що її всі покинули, що вона нікому не потрібна. Хоча мить тому вона була поруч з матір'ю та батьком, поруч з домом грали найближчі та найдорожчі його друзі. Нібито лише єдиний спалах думки та звук розпису на папірі позбавила її всього цього. Вона просить допомоги, просить її врятувати, просить захистити її. Бігти, намагаючись її допомогти, неможливо, мішає бруд, який роз'їдає цей дім, роз'їдаючи фундамент. Різкі голосні вибухи сміху небес у голові оглушають, яскраве світло вогню засліплює, але крик та благання дитини чутно дуже чітко, відчувається, як він тебе тягне.

І всі люди навколо тебе нібито цього не замічають, вони лише змахують прапорами, викрикуючи лозунги та йдуть по своїх справах, слідом за цим замертво падаючи в хаотичній черзі з очима

повними відчуженості та розгубленості. Вони мертві? Так, але наполовину, лише всередині.

Відштовхує? Так. Страшно? Можливо. Чи є шанси. Ні найменшого.

За тисячі років людство базікало та вжахалося війни як чорної кішки, яка, лише змахнув своїм хвостом, могла зруйнувати континент, згубив мільйони життів. Це ж те саме людство, що лицемірно підписувалося під графою «не допустити війну», вже знає, коли почнеться нова, почне збирати всю жовч, усю злість та лють, усі сили для руйнування та вбивства не лише країни-суперника, не лише солдат, а передовсім тих, хто для них цей світ і побудував, чи буде будувати: старі, діти, чоловіки і жінки. Звичайні люди. І навіть, коли спустившись до глибин пекельних воріт, раніше випрасувані цари націй не обернуться подивитись їм в очі останній раз. Для них – це істина, для всіх це стало звичайним та байдужим. Для всіх це стало однією з істин норм життя – вбивств людей. Ось, що насправді відштовхує, ось, що насправді страшно, ось, чому шансів більше нема.

Повертатися до своїх палат пам'яті я не люблю, вони занадто розмиті, чи може моя свідомість непомітно для мене це витіснила з мого «жорсткого диску», занадто важкі для мене згадування та картини, що побачили мої очі, навіть через 7 літ з початку нового для мене життя чотирнадцятирічного підлітка, нещодавно полюблявшого гуляти з друзями, вчитися в школі, пізнавати світ та споглядати за яскравим та теплим весіннім сонцем. Все змінилося, і я боюся, що назавжди. Тільки вона ніколи не зміниться.

Початок подій того року – фільм, що триває і по цю секунду. Я не сприймав нічого з того, що було тоді, всерйоз. Це, напевно, мені й допомогло не зійти з глузду, коли весь світ, який почав вишукуватися, який був мені цікавий і який я любив, почав палати і руйнуватися на великі бетонні глиби. Можливо ніхто не розумів, як все відбувається, можливо всі також вважали, що це лише фільм з поганим сюжетом або денний кошмар, викликаний сонячним ударом квітнево-травневого сонця. Я ж навіть до кінця не знав, що таке війна, знав лише тільки за книгами, фільмами й історіями, да і зараз я до кінця не впевнений, що я знаю, а що належить дізнатися, або що дізнатися я не зможу ніколи.

*Тоді ми всі
зруйнували та змінили
багато. Моє підліткове
життя, мої думки щодо «
миру в усьому мирі» віру в
людяність.*

Дати коротку характеристику цьому неможливо, та й повну картину всього, що відбувається, скоріш за все не вдасться нікому дізнатися, усе занадто розмито та зім'ято. Розмилися кордони, розмилися вірні думки, слова, вчинки, розмилося поняття що добро, а що зло, стерлася мораль і зруйнувалася віра у все святе та непохитне. Я ні в якому разі не називаю себе песимістом, або людиною з утраченою долею, що втратив всі сподівання на відновлення своєї мрії та цілей. Ні, це зовсім не так, вони скоріше змінилися під

впливом багатьох факторів та багатьох подій, з одним з яких я й хочу вас познайомити.

Влітку, в моєму місті вже у весь голос був чутний хор зброї та шепіт пролітаючих над моїм будинком знарядів, доносилися короткі автоматні черги, що нагадували глухі удари дятла по дереву. Наявність сну у звичайної людини в той час був показником двох характерних рис: або вона був дурною, або дуже сміливою. Можливо, я прямо зараз втрачаю ту саму «втомленість», адже за пару тижнів, можливо місяць, кожну хвилину оновлююча інтернет-стрічка з подіями не лише в моєму місті, а й у всій області, пригнічували, лякали, подумки прирікали на подібну участь. Кров, смерть та сльози на тих місцях, де раніше була лише радість, був дитячий сміх, де закохані зустрічалися обличчям к обличчю, де підлітки грали у футбол, де гуляла молодь. І кожен з них не міг підозрювати, що буквально декілька місяців згодом звідти будуть виносити поранених чоловіків і жінок, вбитих дітей та покалічених пораненнями старих. Площа мого міста, який всю свою історію ніколи не був претендентом на звання «Екологічне чисте місто», раніше до цього була засіяна новими червоними квітами, які я навіть не хотів запам'ятовувати через те, що вони були прекрасні і без енциклопедичних знань про них. Блищала на сонці оновлена огорожа, нещодавно пофарбована чорною краскою напередодні дев'ятого травня, а прибрані вулиці від заводського пилу та суспільного бруду, здавалось, виглядає так святково. Однак тепер площа була завалена шинами різних розмірів, починаючи от маленьких і закінчуючи, як мені в той час здавалося такими великими шинами, що я не міг навіть уявити для якого транспорту вони

були призначені; мішками з піском, геть не вписуючись в спільне планування площі; постійно граючою та пригнічуючою музикою; людьми з саморобними транспарантами та прапорами, постійно оголошуючи палаючу лозунги із закликком до дій, до якоїсь відповіді від когось і до незгоди з чимось. Хоча, як мені здається, ніхто з них не знав, що робить і що буде робити завтра. Тільки правду вам більше про це ніхто не розкаже.

Усі ці моменти проносилися переді мною з кожним днем все частіше і частіше. Ефект від них був все сильніше і сильніше. Намагаючись описати ті емоції, мене долає страх і жах того, що відбулося, як би згадуючи пісню та замість звуків улюбленої гітари чутно лише спроби починаючого скрипаля зіграти партії Чайковського. Чи нібито дивлячись на світлину з другом, у відображенні якого видно лише сварки і бійка близьких, яку неможливо зупинити навіть розбив рамку.

Відпускати ситуацію мені не дозволяла совість. Вона мене поїдала з-середини та з-зовні, я не міг спати, не міг навіть хвилину відпочити, без чутного контролю ситуації всередині дома. Хоча я і розумію зараз, що навіть в той момент я нічого не міг контролювати, що все це залежало від траєкторії снаряда, що летів. Я дуже переймався за свою сім'ю, саме це я й хотів контролювати, хотів убезпечити їх та сховати де-завгодно, лише не залишати під червоною полосою залізної зірки, що падала.

Але все таки після декількох днів у такому ритмі мої сили закінчувалися, я був морально виснажений. Мені довелося заснути, одночасно з цим отримати обіцянку самому собі, що з моїми рідними нічого не станеться. Ця ніч була однією з

найспокійніших за останній час, не було пострілів і розривів мін, не було дзвінків, викликані переднічними автоматними чергами, і нічне небо дійсно згадувало само себе. Воно не було розкрашено трасуючими патронами та димкою від снарядів, не спостерігалось зарева, яке було головним досягненням та показником того, що залізна зірка впала в ціль. Хоча мені не по собі думати о том, що головне, щоб зірка просто впала і бажання тих, хто її запустив, збулося, несучи за собою людські душі прямо по шельфу з диму, що залишився від падаючої залізяки. Як же я тоді помилявся.

Саме тією ніччю мене торкнувся мій найближчий страх – пряма погроза для моєї сім'ї. Як я казав раніше, долю моєї сім'ї і мене не вирішував ніхто, окрім снаряду, який за секунду до своєї появи в моєму житті і пам'яті, у супроводженні найстрашнішого, у ту секунду для мене свисту впав поблизу мого дома. Почався обстріл. Я не хочу уявляти і думати про те, якою сили був вибух та жахливі розриви, що прямували за ним. Домашні склопакети дивом витримали, старе ліжко розгойдалося, нібито порадуючи дії моїх батьків, які укачували мене маленького в своєму ліжку. Саме в ту секунду я не хотів навіть думати щодо цілеспрямованості своїх дій, хотілося лише миттю забрати свою долю глибоко під землю, наскільки можливо, але вулицею йти було смертельно небезпечно. Усі найважливіші речі були зібрані й стояли біля вхідних дверей, залишалось лише її відкрити та бігти донизу до підвалу будинку, який в той час був єдиним нашим сховком і одночасно місцем, де ми могли залишитися назавжди, адже подібні місця не призначені для захисту людини від сили розриву снаряда. Для мене відлік діяв миттями, але час мій

зупинився. Воно залишилося на тому моменті, коли я забіг до домашньої зали, заповненої похмурою та непроглядною пільмою для того, щоб не звертати увагу безпілотників, де на маленькій канапі, дивлячись у блакитний екран, який був в ту секунду єдиним джерелом світла, щоденно попиваючи чи то чай, чи то кофе сидів мій батько. На його обличчі не було страху, він сидів не рухаючись, продовжуючи дивитись телемовлення, з моторошними поміхами через бойові дії. На мить я не хотів навіть уявляти про найстрашніше, але такі думки рубаючим помахом сокири лізли до мене в голову до того моменту, доки я не роздивився його кліпаючи очі, які відображали ті картини, що відбувалися на екрані телевізора.

У цей момент час вже не міг випередити мої думки. На будь-які прохання і благання спуститися з нами батько відмовляв, навіть не пояснюючи причини своєї відповіді. Для мене в той момент, сталася, як я це можу назвати, «перекроювання даху свого будинку». Разом зі своєю мамою я перебував в паніці, хоч мені і вдавалося її в собі придушити, швидше за все, повторюся, через відсутність достатньої усвідомленості того, що відбувалося навколо мене. Образ батька для мене змінився в ту ж секунду, я не бачив його і ніколи не буду бачити боягузом, я не бачив в ньому, і в його очах сумнівів або приреченості. В ту, саме в ту секунду я бачив солдата, я бачив героя і бачив справжнього чоловіка, який ні за яких обставин не злякається і не втече від того, що по праву належить йому: його прожите життя, його будинок, його родина.

Як би мені не було важко, але я повинен був спуститися в підвал з мамою, страх за батька мене ні на секунду не

залишав, але я був чомусь, в глибині душі впевнений, що з ним все буде добре. У цю ж секунду я намагався супроводжувати маму в підвал. Чомусь саме в цей момент ноги перестають тебе слухатися, стаючи немов ватяними. Сили дуже швидко покидали, але необхідно було йти далі вниз. Благо, ми знали куди необхідно йти і як пройти до людей через підвальний тунель, адже доводилося спускатися в підвал не один раз до цього моменту.

Обстріл тривав, звуки були чутні тихіше, але вібрації будинку, підвальних стін та стель не припинялися, а навіть посилювалися. У цей момент, перебуваючи в цьому підвалі, я і моя мама, разом з іншими мешканцями будинку занурилися, можна так сказати, в протрацію і зустрічали невідомість і рок долі з порожніми і втомленими очима. Я вже не знав і не міг припустити, що буде далі. Спробувавши заснути, я хотів полетіти з цього підвалу і повернутися назад, до себе і свого життя, спокійного і розміреного, ситого і щасливого, затишного і солодкого. Напевно, тільки втративши таке, починаєш цінувати і сприймати все це по-іншому і ставитися до подібного нехтування з боку інших в багнети, доводячи, що немає нічого кращого мирного життя, хоча раніше сам цим нехтував.

Лігши на коліна матері, я нібито змінився з нею ролями. Контролювала ситуацію тепер вона, можливо цього і я хотів, можливо я не хотів брати на себе таку велику роль в такому малому віці, можливо я хотів би ще побути хоч пару місяців чотирнадцятирічним підлітком, що не знав ні горя, ні страху, що не знав, що в будь-яку секунду можна втратити все і ніколи цього не повернути, що не відчувають себе заручником ситуації, не

«перекроювати дах свого будинку» через таку ситуацію, однак іншого виходу для мене не виявилось, доля, як мені здавалося в той момент, склала на мене ці повноваження, і я повинен був нести їх до кінця. І лежачи на її колінах, я ніби й занурився в свої чотирнадцять років до цих подій, її ніжні, лебедині руки оповили мене пеленою спокою, її обійми служили для мене одночасно щитом і крилами, на яких я був готовий заново встати і повернути «роль відповідального» собі, як ні в чому не бувало, її погляд хоч і був утомленим, змученим, заляканим, як і у всіх нас в цьому підвалі, але я бачив в них не слабкість, а відповідальність і любов до мене і батька, любові до життя своєї і всього того, що її оточує, любові до музики і віршів, літературі і природі, доброї кави і, найголовніше, до мрій і сподівань своєї сім'ї.

Так тривало до світанку. У одного з мешканців будинку була зв'язок з, як вже ми – нові поселенці «Підвалу» виражалися, «зовнішнім світом». До нас дійшла інформація, що через годину-дві можна виходити з підвалу, адже обстріли по місту і за його межами стали поступово припинятися.

Близько 6 ранку я разом з мамою покинули підвал і поверталися додому. Я оглядав наш будинок, в надії не знайти влучень або навіть пошкоджень його

міцних цегляно-бетонних стін. Жахливі страхи і думки знову постукали з новою силою, коли, швидше за все через відсутність повноцінного сну, мені привиділися потрапляння по моєму поверху і по моїй кімнаті. Цей стан і секунда, прожите в цьому стані, були на межі існування мене і всього суцього. Всього лише здалося ...

І я був цьому радий своєму «помутнінню».

Повернувшись додому, ми побачили, що все в нормі і батько чекав нас, не заплющуючи очей і не показуючи нам своєї втоми. Далі я вже й не пам'ятаю, як ми бороли в собі гіркий емоційний осад, отриманої металевої зіркою, але ми впоралися, всі разом ...

У наступні роки, після цієї історії, я дійсно насторожено ставлюся до тиші, іноді лякаюся різкого свисту, іноді засинаю вже в одязі. Але найбільше я боюся одного, я боюся того, що коли-небудь, коли я буду значно старше, мені приснитися сон, де мені все ті ж чотирнадцять років і я посміхаюся, і посміхаюся щиро, тому що все закінчилося, адже щороку, місяць, тиждень, секунда або мить поступово вбиває в нас все живе. Якщо це не завершити і забути про це, вважати це нормою, то ми помremo? Так, але на половину, тільки лише внутрішньо. І це дійсно страшно.

Погляд юнака на війну

Мене звать Влад, я хотів би поділитися історією про події, які відбулися в Донецькій та Луганській області. Я застав і захоплення Луганська і Слов'янська. Почну з того, що ми з нашою сім'єю живемо в місті Рубіжне Луганської області.

Я в 2013 році вступив до Слов'янського коледжу НАУ, і спостерігаючи, що починається на майдані, я чув, як студенти і працівники в коледжі говорили про своїх родичів з Росії, бо вони не знали, що їм робити і яку сторону приймати. Я не до кінця розумів, що буде, і не знав, що це затягнеться не на один рік.

У квітні 2014 року я поїхав на молодіжну конференцію в Луганськ. Тоді не знав, що Луганське СБУ вже було захоплено. Я приїхав, провів вихідні на конференції і поїхав додому в Рубіжне, сподіваючись, що все добре, і я повернусь до навчання. Але тут подзвонив мій куратор з коледжу і сказав, що мені краще не приїжджати в Слов'янськ, тому що там відбулося захоплення міськвідділу поліції, і коледж тимчасово призупинив навчання до покращення ситуації в місті. Мій перший курс в коледжі, можна сказати, випав.

У Рубіжному не було такого агресивного захоплення міста, як у Слов'янську. Але все ж було чути, як по околиці міста стріляли. Мої батьки думали, що робити, куди їхати в разі жорстокої війни в нашому місті. Я пам'ятаю, що тоді була весна, все місто було знеструмлено, а точніше, без світла була вся Луганська область. З одного боку, було страшно, що буде, а з іншого боку, так все красиво, особливо вночі, коли зірки висвітлюють усе місто. І в той момент ти замислюєшся про те, чого не помічав раніше. Все зупинилось, зникла суєта, багато хто виїхав з міста, і

тільки було чути постріли танків, артилерії. Все завмерло.

Влітку, 22 липня, наше місто Рубіжне було звільнено. Через деякий час наші родичі і друзі почали повертатися, вони думали, що поїдуть на море, що все закінчилося, а все надовго затягнулося. Ми зустрічали людей і шукали їм житло. Пам'ятаю, що приїхало близько 15 осіб, і відразу наша зйомна трикімнатна квартира наповнилася гостями. До вечора вони всі вже були розміщені по зйомних квартирах. А одна сім'я жила у нас до приїзду наших родичів. Всі думали, що це дуже швидко закінчиться і що всі повернуться назад до своїх домівок. Але більша частина і досі живе в нашому місті Рубіжне.

Напевно, не страшно залишити своє майно, а страшніше похитати все з початку.

Закінчилось літо, почалась осінь. Я повернувся до навчання. Коли я їхав зі Слов'янська, то думав, що поїду просто на вихідні, а вийшло що на півроку. Я залишив свої речі в гуртожитку і коли приїхав, то вже нічого не було. Хто їх узяв, було не зрозуміло. Тому що багато хто побував у гуртожитку. І як я казав раніше, треба було все починати з початку.

Наш гуртожиток перейшов українській армії, а наш коледж ще не встиг підписати договори з іншими гуртожитками, отже, я просто не знав, що робити мені. І я їздив з Рубіжного кожного дня в Слов'янськ цілий місяць, поки не знайшов житло. Щоранку вставав о 5 ранку, щоб встигнути на автобус,

повертався з навчання додому о 18:00, такий втомлений що нічого не хотілося робити. Благо я з багатодітної сім'ї і міг їздити майже безкоштовно з Рубіжного в Слов'янськ і назад. Якби не пільги, то я не знаю, як би добирався. Минув час, місто почало відновлюватися і люди теж почали повертатися.

Навчання повернулось і життя продовжилось, та не таке як було раніше,

але досить різноманітне і яскраве. Якщо щиро, то можна розповідати і розповідати і не вистачить книги. І я думаю що кожен прожив цю історію по своєму. Я думаю що не дивлячись ні на що потрібно вміти цінувати те що ми маємо і радіти і насолоджуватися кожним днем який у нас є.

Дякую за увагу.

Поряд із лінією фронту

Я ніколи не мала сумніву, що мій дім тут, у Донецьку. І навіть після відвідування інших областей та країн і побачивши як живуть люди, я ще у дитинстві для себе твердо вирішила, що ні на що не проміняю рідний край. З малих літ заохочувалась любов до України: шкільні уроки з історії України, української мови та літератури були одними з найулюбленіших, якщо не рахувати фізкультуру. На момент, коли це все зійшло нанівець, мені було стільки, скільки зараз моїй сестрі, 13 років. Я була вже не дитиною, але і недостатньо дорослою, щоб чітко усвідомлювати та пам'ятати, що ж трапилось. Однак, сім років бойових дій не пройшли повз мене. Спогади залишились уривчасті, але дуже яскраві. З цього моменту моє життя пішло по абсолютно іншій траєкторії. Ось як все починалось.

Це було чудове завершення року. Моєму татові дали путівку у дитячий табір у Святогірську на одну зміну, що починалась у середині жовтня. Не довго думаючи він відправив мене туди. Я навчалась у сьомому класі і я уявити собі не могла, що можна не ходити до школи, а навчатись дистанційно, паралельно з відпочинком на природі. Ні про що серйозне я тоді і не думала, не розділяла людей, всі навкруги були друзями не залежно від того, якою мовою вони спілкувались. Важливо уточнити, що табір був сучасним, оздоровчим, майже на рівні Артека, тільки туди приїзжали діти не з всього світу, а зі всієї України. Саме там я підтягнула свою українську, спілкувалась і розуміла діалекти. Отримала багато нових знайомств, які підтримувала навіть після завершення зміни, коли всі повертались додому.

В один з листопадових вечорів, коли опалювальний сезон тільки починався і у квартирі панельного дому було ще холодно, я притулилась до батьків, які з напруженням дивились новини. Показували мітинги та демонстрації у центрі Києва. Тоді я ще не розуміла, що відбувається і що моїм батькам так не подобається. Але вони все розуміли і як пророцтво прозвучала мамина фраза:

« Радіше ти пізнєше, але це гірше і до нас ».

Такий скептицизм мене дуже налякав, але як стало ясно згодом, боятися треба було не мітингів.

На вихідних, я, як завжди, дзвонила друзям з табору і ми обговорювали абсолютно різні події - починаючи з того, як проходять уроки у школі, хто отримав які оцінки і закінчуючи плануванням зустрічі у таборі влітку наступного року. Один хлопчик дуже тихо сказав, що ще не знає, чи зможе приїхати, тому що його мама звільнилась зі своєї роботи і поїхала до Києва, на Майдан. Ніхто тоді не надав цьому значення. Звичайно, нам було всього по 12-13 років. І знову у голові промайнула мамина фраза. Але через свій вік це все швидко витерлося з пам'яті і після телефонної розмови я пішла у ліжко. Більше ми, чомусь, не спілкувались.

Почався 2014 рік. Мої батьки розлучились, тому що за ті 16 років спільного життя вони так і не змогли знайти компромісу, не змогли зжитися, а ми з сестрою не змогли їх стримати від прийняття цього рішення. Але тато часто до нас приходив, тому що любив нас з сестрою. Одного дня вони з мамою активно

обговорювали те, як пощастило Криму і як це вплине на нас і як класно було би, якби Росія приєднає до себе і нас. Я погано пам'ятаю всю розмову, але точно пам'ятаю, що тоді я не розділяла їх поглядів. “Навіщо? - подумала я, - Ми ж і в Україні добре живемо”.

Це був важкий період у нашому житті, тому що сестра ще була зовсім малою, а мама була вимушена працювати у дві-три зміни, щоб ми ні у чому собі не відмовляли. Але більш за все її гнітило не це, а те, що Донецьк самопроголосив себе окремою республікою і що у Слов'янську почались бойові дії. Мама в мене людина дуже недовірлива, але інтуїція її ніколи не підводила. Вона боялась, що війна дійде і до нас. Вона не дозволяла гуляти, просила бабусю забирати мене з сестрою зі школи. Одного вечора вона підізвала мене до кімнати, щоб поговорити доки сестра з захопленням дивилась мультики. Я не цікавилась новинами, тільки мимохідь і по чуткам знала, що відбувається. Я пам'ятаю, як серйозно, і в той же час злякано, вона на мене подивилась і сказала, що стоїть зараз перед важким вибором: тікати з нами чи залишитись. Це питання вона ставила перед собою і мною протягом двох років. Я, звичайно, опиралася, тому що мій дім тут, у Макіївці, тому що тут мої друзі, тут мій тато і мої бабусі, як залишити їх тут? Мама розуміла це не гірше мене, але наша безпека стояла на першому місці.

Влітку, коли бойові дії перейшли в активну фазу, до нас у гості завітав тато і заявив, що хоче вступити в ополчення та захищати нас. Сестра зовсім нічого не розуміла, мама сиділа розгублено, настільки сильно її вразило його рішення, а я підбігла до нього, обійняла його ший і захилинаючись сльозьми прошепотіла: “Не

потрібно, тато, нам буде страшно тут без тебе!”. Можливо на нього подіяли мої слова, можливо, він сам все добре обміркував та в ополчення не записався. Посеред літа прилітати стало і у Макіївку. До цього ми тільки чули, як десь падають снаряди, чули розповіді свідків і як відрізнити “прильоти” від “відльотів”. Сумки і документи були зібрані, підвал у нашому домі вже був обладнаний, все це відбувалось за лічені хвилини, тому що всі боялись. Сім'ї з дітьми роз'їхались, у дворі не залишилось моїх однолітків, кількість однокласників скоротилася у два рази. Ніхто не гуляв, дорослі зайвий раз у магазин не виходили. В одну з ночей, коли ми лягли вже спати, було чутно гучний свист, а за ним вибух. Мама, накинув халат, розштовхала мене, щоб я взяла сестру, яка страшенно боялась і плакала, а сама схопила сумки. Ми вибігли з квартири. Це найголовніша перевага проживання на першому поверсі. На вулицю вибіг весь дім. Замість того, щоб відразу сховатися у підвалі, допитливі бабусі та чоловіки дивились у нічне небо та будували здогадки, куди ж прилетіло. Небо, усипане зорями, у цю ніч було особливо мерехливим, тому що на шахту, що розташовувалась у 20 хвилинах пішки від мого дому, прилетів фосфорний снаряд. Про це ми дізнались рано вранці, коли один із сусідів-добровольців повернувся з розвідки. Після цього випадку, ще не раз вночі прилітали снаряди у сусідні поселення, що знаходились на околиці міста. Нам залишалось тільки слухати чутки, розповіді і боятися.

В серпні, коли тато прийшов в черговий раз до нас у гості, він запропонував нам поїхати у селище Безіменне. Там на базі дитячого табору організували табір для біженців. Таку

можливість надавали співробітникам тієї самої шахти, що знаходилась недалеко від нашого дому, а також гірським рятувальникам, як мій тато. Біженцями ми, звичайно, не були, але відвезти нас з сестрою з гарячої точки було необхідно, адже Макіївку тоді постійно обстрілювали з недостроїв, териконів. На полі старого інтернату знаходились військові госпіталі і тренувальні бази. Виїхати було дуже важко. На кожному кроці стояли блокпости, як українські, так і донецькі. На антену машини тато прив'язав білу ганчірку, на скло приклеїв надпис "ДІТИ", щоб уникнути проблем. На блокпосту нас зупинили один раз - на під'їзді до селища. Спитали документи у батьків, грізний чоловік в військовій формі та з автоматом говорив українською з домішком діалекту. Він зазирнув у салон і, побачивши нас з сестрою, якось пом'якшав і відійшов від машини, а коли повернувся, то з собою ніс пляшку меду. Тато йому подякував і до табору біженців ми доїхали без пригод. Коли ми знаходились там біля двох тижнів, приїхав татів брат зі своєю сім'єю, але мені все одно було ні з ким спілкуватися, тому я завантажила декілька книг і безупинно їх читала. Під кінець нашого перебування, я зустріла свою однокласницю, яка тільки туди приїхала. Вона розповіла, як страшно стало дома, як важко було їхати, бо по дорозі їх часто зупиняли і оглядали. Ми поспішали у Макіївку. Кожного вечора гомін падаючих снарядів ставав все гучнішим. В останній вечір було чути луну автоматної черги. Треба було повертатись, скоро гаряче буде тут. За день до від'їзду мій тато зі своїм братом виїхали на розвідку, щоб дізнатись, де дороги перекриті і як можна найпростіше проїхати. Повернувшись, вони, посміхаючись, розповіли історію, яка для них була смішною. Коли вони їхали по одному з

маршрутів виїзду, вони стали у затор. Через що стався затор - невідомо. Залишивши машину, вони пішли вперед, щоб дізнатись причину затору і як довго чекати. Важливо зазначити, що мій тато і його брат пройшли військову службу, вони проходили бойову підготовку, а тому знають, які міни бувають. Як виявилось, затор відбувся через те, що серед дороги лежала міна. Тільки міна виявилась протитанковою. Тато, як людина, яка розбирається у цьому питанні, викликав міліцію і саперів, а сам викрутив гніт у міни і залишив його поряд. Коли приїхали сапери, то перевірили територію навкруги, тата з братом і відпустили.

Дорога назад запам'яталась набагато краще. Буквально на виїзді з Новоазовська нас зупинили та перевірили документи. Поряд з дорогою було поле, воно було в окопах і в одному з них стояла установка з якої пролунав постріл. Ми всі учотирьох підстрибнули на місці. Сестра злякалась, але вже не плакала як на початку літа. В свої сім років вона вже звикла до звуків війни. Влітку їй буде 14, вона не пам'ятає як буквально за дверима нашої машини чоловік, сидячи в окопі, вистрелив з міномету. Але вона так само не боїться звуків падіння і вибуху снарядів, тільки з нудьгуючим видом скаже: "Що, знову?". Наша дорога продовжувалась. Не пам'ятаю на якому етапі, але чітко пам'ятаю як відчула запах горілого пороха. Ніколи не чула цього запаху, але як тільки відчула, я відразу зрозуміла, що це. Проїхав трохи далі ми побачили спалений до "скелету" танк. Після цього, ми побачили цілу колону машин швидкої допомоги і неозброєних солдат з українськими нашивками, які сиділи на узбіччі. Нас зупинили і ввічливо попросили розгорнутися і зачекати закінчення операції. Пізніше, з новин, ми

дізнаємось, що вони здавались у полон. Повернувшись додому ми не чули звуків бою, було надзвичайно тихо, навіть трохи незвично. Через декілька днів після нашого повернення тато розповів, що біля табору були бої і що снаряд влучив на його територію. Після цієї невеликої пригоди страх кудись подівся, замість нього з'явилась втома від бойових дій.

Нажаль, окрім того, що бої забрали безтурботність і щасливе дитинство, вони також погіршили родинні зв'язки. Мамина двоюрідна сестра, назвемо її Ірою, стала писати у соціальних мережах неприємні речі - закликала до того, щоб нас, донецьких, всіх повбивати, танками переїхати. Маму це дуже засмутило, вона навіть захворіла через свої переживання. Але час все розставив на свої місця. Приблизно через рік ця сестра приїхала у Макіївку, у своє рідне селище, тому що там жили її батьки. Неможливо описати як здивувалась і обурилась мама, коли Іра звернулася до неї за допомогою та порадою. Вона їй, звичайно, допомогла, але вибачити за ті слова вона не змогла, не змогла забути ту образу. Хронологія подій змішалась, бо кожний день проходив без змін.

Але одного дня подзвонив тато і спитав, чи хочу я поїхати до табору у Росію. Співробітникам МНС давали пільгові путівки для дітей. Не довго думаючи я погодилась. У день мого від'їзду йшов дощ, бридкий такий, накрапував безупинно. Я сіла до автобусу і випала з реальності майже на добу, бо саме стільки тривала дорога. Доїхавши до табору, що розташовувався у передмісті Анапи, нас розділили по загонам і відвели до їдальні, щоб нагодувати з дороги. Нас годували пельменями та салатом з капусти. Через

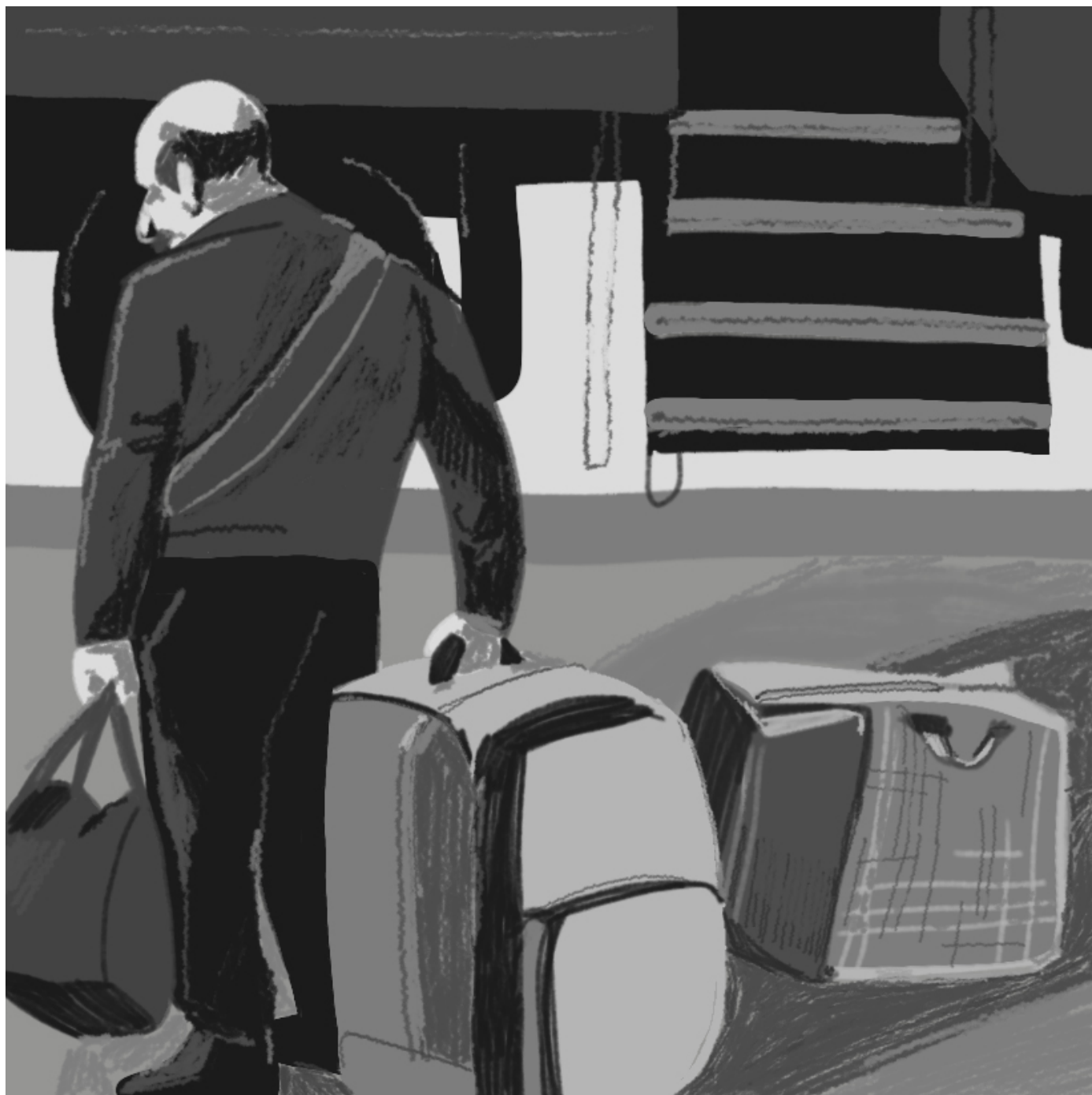
гул дитячих голосів нам не було чути, що відбувається на вулиці. Нас розмістили по кімнатах і ми лягли спати. У першу ж ніч я, як і мої сусідки, прокинулись від гуркоту літака. Тільки якщо для мене це було просто незвично, то вони злякались і сховались під ліжками, тому що вони пам'ятали як їх місто обстрілювали з літаків. Вони були з Горлівки, як і більшість дітей тієї зміни. Підтримувати зв'язок з домом було проблематично, тому що потужності WiFi на всіх не вистачало. Ми ж були не єдині. Тільки три загону з дванадцяти були відведені під дітей з Донбасу. Нашим вихователям було цікаво, як ми живемо і як можна звикнути до постійних обстрілів і небезпеці навкруги. Можна. Людина швидко пристосовується до умов, якщо хоче вижити. А ми всі дуже хотіли і хочемо жити. Вихователі інколи боязливо, ніби ненавмисно, запитували у нас щось про життя на Донбасі. Хтось розповідав як поховав тата, хтось розповідав, як снаряд попав в їх дім, школу, забрав життя друзів та родичів. При цьому розповідали серйозно, без сліз, без жартів, на одній ноті і з кам'яним виразом обличчя, тому що з такими речами не жартують. Мені у цьому плані дуже пощастило. Мої друзі, які до того часу вже повернулись назад, були цілі і здорові, наші домівки не зачепили снаряди, в наші серця не потрапив сум втрати. За ті три тижні зміни я звикла до гулу літаків і безпеки. Було надзвичайно дивно дивитись на небо і не бачити слідів диму. Втім, прямо у день повернення додому, за моїм вікном проїхала танкова колона. Тоді я відчула, що я дома.

Від початку бойових дій пройшло сім років, але я для себе вирішила, що я хочу тут залишитися. Разом з Донецьком, Макіївкою я пережила найстрашніше.

Пам'ятаю, як я дуже засмутилася, коли дізналася, що басейн, куди я ходила, розбомбили вщент. Зараз я чую, що його скоро відкриють знову. Навесні повітря наповнюється квітковим ароматом, місто дихає, місто живе. Всі ті, з ким я спілкувалась, хто поїхав звідси, зараз жалкують гірко, бо повернутися не можуть.

Так, періодично земля продовжує труситись під ногами. Так, інколи з'являється чорний димовий слід від снаряда. Так, за моїм вікном до сих пір проїзжають колони з танків, дряпаючи асфальт своїми гусеницями. А я все продовжую говорити мамі, що не хочу їхати, що мені тут подобається, тут мій дім.

Донецьк – наша біль та надія

Коли мене запросили розповісти історію останніх 6 років мого життя, то я поставився до цього скептично. Не думаю, що моя історія якась незвичайна, нічого в ній немає ні героїчного, ні особливо цікавого. Подібні історії може розповісти більшість молодих людей, що поїхали через військовий конфлікт з ДНР в Україну.

Як я вже казав, моя історія типова. Народився я в шахтарській сім'ї, де були представники різних національностей. Бабусі й дідусі після війни приїхали в основному з центральної України на відновлення шахт Донбасу. Переважала в сім'ї українська кухня, україно-російські традиції, за столом співали як російські, так і українські пісні. Після завершення школи я вступив до інституту на технічну спеціальність, міркуючи, що для чоловіка в Донбасі краще мати технічну освіту. Одразу скажу, політикою я не захоплювався, були більш звичайні молодіжні інтереси: спорт, музика, ІТ. Провчився я майже рік, коли до нас прийшла війна. Через обстріли практично останній рік вчилися вже уривками. Що коїться, до кінця не розумів: хто кого звільняє? Від чого звільняє? Хто просив когось звільнити? В родині, звичайно, розмовляли про ситуацію, що склалась: одразу зрозуміли, що буде погано, молоді треба їхати закінчувати освіту та шукати працю. Деякі мої родичі поїхали в Росію, інші – в Україну.

Я провчився в ДНР до літа 2015 року. Чому не поїхав одразу? Гадав, що все нормалізується, повернеться спокійне життя. Наприкінці 2014 року в інституті проходили зібрання, на котрих виступали представники від керівництва та викладачі, котрі, скажу одразу, займались

брехнею – нам казали, що «інститут поза політикою», «інститут як і раніше знаходиться в українському освітньому просторі», «їхати нікуди та ніхто нас не чекає». Мені не була зрозуміла позиція Міністерства освіти України, яке, я вважаю, не забезпечило інформування студентів про ситуацію: про ВНЗ, які переїхали в Україну, і не провело організованої евакуації студентів. Але може я погарячкував з останньою заявою. Яка організована евакуація? Не було можливості вивезти ні комп'ютерів, ні архіву, ні підручників. Але багато студентів і викладачів стали їхати в Україну. Частина студентів перевелася в переміщений ВУЗ, інша частина студентів спочатку була на правах вільних слухачів в українських університетах. Багатьом студентам з великими труднощами вдалося забрати свої документи з донецьких вузів: вони говорили в деканатах, що їдуть на навчання в Росію і т. д.

Я закінчив 2 курс в ДНР. Слід сказати, що цей курс в Харківському інституті мені не зарахували, в кінцевому підсумку, мені довелося з деяких предметів складати іспити і заліки.

Переїхати я вирішив до Харкова. Тут жили далекі родичі, у яких можна було на перший час зупинитися, поки не надали мені гуртожиток, і які могли б допомогти в разі виникнення непередбачених обставин.

Я закінчив інститут у Харкові, якістю навчання я задоволений. Соціальну стипендію та гуртожиток, доплати, як вимушеному переселенцю, я отримував відповідно до законодавства України. Звичайно, на ці гроші прожити було важко, доводилося постійно підробляти: працював і в колл-центрі, і офіціантом, і

кур'єром, і продавцем. Що ж, пройшов певну школу життя. Але я жодного разу не шкодував про прийняте рішення. Я отримав диплом, з якого можна влаштуватися на роботу в усьому світі. А з дипломом ДНР можна розраховувати тільки, в кращому випадку, на роботу в Росії, і то, якщо пощастить.

Раніше їздив в ДНР щороку на побачення з рідними. І кожного разу переконувався, що економічна і політична ситуація в ДНР ставала все гірше. Багато підприємств в ДНР закрилися, майно цих підприємств потихеньку або вивозилося в Росію, або розкрадалося. Безробіття в ДНР змушувало людей братися за будь-яку роботу. Знову стали чоловіки їхати в Україну і в Росію на заробітки. Вдома залишилися старі, жінки і діти. Багато знайомих, хто влаштувався на роботу в Росію, прагнули отримати за полегшеною процедурою російське громадянство, щоб воно допомогло їм в майбутньому при працевлаштуванні.

Несподівано наші пенсіонери, ті, хто зміг оформити отримання пенсії і в ДНР, і в Україні, стали годувальниками сімей. Мені було страшно і боляче спостерігати, як люди похилого віку з палицями, навантажені сумками з українськими продуктами, стоять годинами на блокпостах. Поки я стояв у черзі на блокпостах, яких я тільки не вислухав життєвих історій, дізнався про постійні труднощі. Було шкода дивитися, як на блокпостах ДНР забирали у них кілограми

м'яса або ковбаси. А на українських блокпостах не пускали в Україну через помилку в пропусках.

Поїздки в ДНР для мене завжди були стресом, але бажання побачити рідних і близьких, допомогти їм хоч в чомусь перемагало. Я привозив і продукти, і гроші. На жаль, забрати батьків до себе не можу - та й вони не кинуть свій будинок, майно. А продати все можна тільки за безцінь, вивезти нічого не дадуть. Зараз майже 1,5 роки не їздив в ДНР, і найближчим часом поїхати не вийде.

Якщо конфлікт закінчиться через кілька років, я ще зможу повернутися в Донецьк, проте місту належить величезна робота по відновленню економіки, транспорту, житла. Але чим більше часу триватиме конфлікт, тим менше ймовірність, що вимушені переселенці повернуться. Не можна жити тільки надіями на краще майбутнє і на повернення, треба жити зараз. Треба влаштуватися на новому місці, починати своє життя з чистого аркуша.

*Але в будь-якому
випадку, Донецьк - це мій
дім, моя «мала
Батьківщина», це мій біль і
надія.*

Війна на Донбасі

Сім років тому сталася одна дуже страшна і жахлива подія, яка розділила життя населення Донбасу на «до» і «після». Це явище торкнулося мене, моєї родини, моїх друзів та всіх тих людей, яких я будь-коли знав. Йдеться, зрозуміло, про війну на південному сході України, зокрема, що протікає в моєму рідному місті - Донецьку. Ця подія, що прийшла на наші вулиці, торкнулася не тільки будинків і життів городян, а й поламала психіку дітям, які дізналися, що таке війна. Вони ніколи не зможуть забути ті спогади і почуття, коли доводилося ночувати в підвалі, чуючи над власною головою гуки вибухів і розривів снарядів; ніколи не забудуть раптові, посеред білого дня гуркоти, викликані пострілами з мінометів і, вже тим більше, ніколи з їх пам'яті не зникнуть смерті близьких.

*Військові дії на Донбасі
змушували дітей
підросшими хлопцями,
буквально в одну мить
стати дорослими.*

Будучи у відносно спокійній обстановці, батьки повідомляють своєму чаду про те, що в його волоссі з'являється старечо-біла сивина, подібні дітлахи вже можуть розмовляти не тільки на якісь свої локальні типові дитячі теми, а й на цілком дорослі, за типом: який радіус ураження міни або будь-якого іншого військового снаряда, як стріляє та чи інша артилерійська зброя або ж як розрізняти звідки ведуть вогонь, а головне хто - наші або не наші, від нас або від них. Такі бесіди можуть викликати шок у приїжджкої з іншого міста або з іншої країни людини.

Я - середньостатистичний мешканець міста Донецька, нині столиці Донецької Народної Республіки і, на мене, як і на всіх людей, що оточують мене, ця війна безсумнівно вплинула, змінила мій характер і світосприйняття в цілому. Наскільки кардинально - сказати складно. Як каже мій батько: «питання філософське». Останні пару років темпи розвитку конфлікту зменшилися, динаміка стала потроху згасати, проте, всі ті пережиті роки, прожиті в умовах обстрілів, залишили незгладимий відбиток в пам'яті. Найбільше емоцій, і аж ніяк далеко не позитивних, у мене викликають події протягом весни-літа 2014 року, коли війна ніби «з двох ніг в польоті» не те, що прийшла, а прилетіла в мій будинок, в мій двір і в моє серце. Справа в тому, що місце мого проживання є околиця міста, невеликий хуторок, позаду якого одна велика суцільна посадка, а неподалік від будинку знаходилося один з численних притулків ополченців. І ці два місця, у вищевказані часи, просто-напросто спалахнули: вибухи і польоти снарядів стали для мене буденністю і чимось повсякденним. У когось ранок починається з кави або контрастного душу, а мій ранок починалося з гуркоту, який доносився ніби з усіх чотирьох сторін світу і летів прямо в мою кімнату. Але «найвеселіше» доводилося на кінець дня, до вечора, коли ти вже лягаєш спати після приємного освіжаючого прийняття душу, і чуєш звуки розривів або пострілів з мінометів: «напевно, це від нас». Потім ти йдеш лягати в ліжку, забиваючи на дратівливі звуки і йдеш у власні типові нічні роздуми, віддаючи перевагу переживання про школу, про чергові трудові містки і важкі контрольні роботи.

Однак, весь потік думок перебивається приголомшуючим вибухом, ударна хвиля якого змушує стрясати не тільки вікна кімнати, але і власне серце. У подібні моменти, як зараз пам'ятаю, я насамперед накидав перші ж речі, що потрапили під руку і втік до матері, щоб допомогти їй перенести сумки в підвал. Моя мати – ультра відповідальна людина, цю її рису мені навіть складно передати словами, вона постійно заздалегідь збирала наші документи в папки, а потім складала їх у величезну сумку, куди вічно кидала ще всілякі таблетки і воду. Так ось, я допомагав їй перенести сумки в підвальне приміщення, де ми залишалися на ніч або до тих пір, доки звуки не припиняться.

Ось ви знаєте, працюючи над цією розповіддю я схопив себе на думці: «що мене в ті моменти найбільше лякало?» Безумовно, перш за все, тваринний страх загинути від осколка снаряда або бути заваленим в підвалі всіляким «сміттям» і бути, буквально, похованим живцем; а також страх за своїх найближчих людей – моїх батьків і сім'ї, бо навіть зараз, будучи в усвідомленому віці, мені складно уявити життя без них, не кажучи вже про це в ніжному віці, в якому перебував я під час обстрілів. Але, найбільше «масла у вогонь» підливала моя бурхлива дитяча фантазія, в ті відрізки часу, що знаходилися в підвалі, я чомусь згадував страшні розповіді мого нині покійного діда про Велику Вітчизняну війну.

А саме, про те, як нацисти шляхом обстрілів і бомбардування руйнували цілі міста, села і, само собою, будинки. Потім вони ходили по випаленій і зруйнованій землі і, чуючи голоси людей, що знаходилися в укриттях (будь то бункер

або ж звичайний підвал), розтягували шлакоблоки, каміння або інші матеріали, що опинилися над тимчасовим укриттям людей. Здавалося б, допомагали їм вийти на світло, на землю, але ні. Вони брали у них документи, для виду дивилися, наприклад, на паспорт, а потім, роблячи розумний вигляд з усмішкою на обличчі, як ніби, хтось із них знав російську, розстрілювали бідолах. Я і до цього дня не знаю – це справжня історія, так би мовити, заснована на реальних подіях або дідусева вигадка, щоб захопити свого на той момент не найрозумнішого малого внучка?

Але ви знаєте, ця та подібні історії є вигадка, фантазія дідуса або ж згадування з минулого – це питання мене турбувало в самий останній момент, а страх того, що тебе розстріляють просто так був. Провівши таку невелику ретроспективу, я хочу привести до вищесказаного одну цитату мого улюбленого письменника, воістину геніальної людини, який створив власний пантеон богів, що не поступається нічим давньогрецьким – Говард Філіпс Лавкрафт, який писав наступне: «Страх є найсильнішим почуттям людини, а найсильніший страх – страх невідомості». І дідько, він мав рацію, що в ті моменти, що зараз я впевнений, в майбутньому цей страх незвіданого буде завжди зі мною, ніби тінь або ім'я.

Але не про Лавкрафта мова, моя розповідь вже підходить до свого логічного завершення. Я не знаю, чи буде вона найбільш об'ємною з усіх представлених або ж найякіснішою, але закінчити я хочу своєю позицією стосовно нашого військового конфлікту. Я, як і всі мої рідні, друзі, близькі люди і просто мешканці міста Донецька з нетерпінням чекаємо закінчення війни на Донбасі.

Причому це саме очікування вже і справді багатьом, якщо не всім, порядком набридло: відразу на асоціативне сприйняття приходить на розум Перша світова війна, коли на дворі був 1917 рік і обидві воюючі сторони, точніше солдатики, які беруть участь в конфлікті вже просто-напросто втомилися від нього, від усіх цих жахливих подій.

Так ось, той конфлікт тривав чотири роки, а цей йде сьомий і судячи з

обманливою і якийсь хвилястою ескалації (якщо бути точніше «приливи і відливи»), не думає закінчуватися. Щиро вірю в те, що це все не затягнеться як Молдавська кампанія або ж, не дай Бог, конфлікт в Сирії, що за ступенем руйнування, що за тимчасовим відрізком. Особисто я не є прихильником або ж антагоністом ні України, ні Росії, я, як і всі городяни чекаю, коли вже ці чорні хмари над нашими головами зникнуть і всі жителі Донбасу побачать те саме мирне небо!